

Nederland Coöperatieland

De Nederlandse coöperatieve sector heeft een gezamenlijke omzet van zo'n 85 miljard euro. Grote namen, maar ook in onverwachte sectoren. En bijna dagelijks ontstaan nieuwe coöperaties. Een overzicht.

Onno van Bekkum¹

De grootste coöperaties en onderlingen komen uit een viertal sectoren: (1) land- en tuinbouw en voedingsmiddelenindustrie, (2) groot- en detailhandel in voedingsproducten en non-food, (3) financiële dienstverlening en (4) verzekeringen. Wereldwijd kijkend naar de 300 grootste coöperaties (Global 300: zie Coöperatie nr. 592, november 2007, p. 10) dan zien we dat deze vier sectoren achtereenvolgens 30%, 25%, 18% en 24% van de totaalomzet voor hun rekening nemen.

Naast deze vier sectoren met veel grote coöperaties, treffen we in Nederland in de categorie 'overige' een bont gezelschap aan van kleine coöperaties in diverse sectoren: industrie (energie, techniekbureaus, bouwbedrijven, installateurs, afvalverwerking), handel (zeer divers, veel inkoopcombinaties maar ook verhuur van materialen), professionele dienstverlening (notarissen, advocaten, consultants, architecten, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven), zorg (huisartsen, tandartsen, verloskundigen en andere medisch specialisten t/m uitvaartverzorging), onderwijs, huisvesting en verhuur (flatgebouwen, huiseigenaren, winkelcentra, bedrijvenparken, recreatiewoningen), en cultuur en recreatie (filmproducenten, theater, sportparken, jachthavens).

STEVIGE ECONOMISCHE PIJLER

De actueel ruim 4.000 Nederlandse coöperaties en onderlingen hebben een totaalomzet van naar schatting zo'n 85 miljard euro, voorzien in de werkgelegenheid voor zo'n 150.000 personen en hadden, inclusief dubbelstellingen, zo'n 21 miljoen leden. Dat is een omzettaal overeenkomend met 16% van het BNP², 2,3% van het totaal aantal arbeidsplaatsen (zonder de werknemers van de ledenbedrijven!) en gemiddeld 1,3 coöperatielidmaatschappen per hoofd van de bevolking, vooral door de (zorg)verzekeraars. De Nederlandse ondernemersmentaliteit, de overleconomie en zelfverantwoordelijk burgerschap bieden blijkbaar een goed klimaat voor dit ondernemingsmodel.

MONDIALE GROOTMAGT

Overall in de wereld zijn er coöperaties, maar Nederland blijkt mondiaal één van de coöperatieve grootmachten te zijn. In de Global 300 ranglijst van coöperaties en onderlingen

Tabel: Kerngegevens Nederlandse coöperatieve sectoren (2006)

	AANTAL	MEDEWERKERS	LEDEN (x1.000)	OMZET (MRD EURO)
LAND- EN TUINBOUW	520	55.000	120	29
BANKEN EN FIN. INST.	524	50.573	1.640	10
CONSUMENTENPRODUCTEN	195	5.000	652	8
VERZEKERAARS	250	35.000	18.000	35
INDUSTRIE & PROF. DIENSTV.	252	2.500	*	*
HUISVESTING	861	1.000	*	*
GEZONDHEIDSZORG	233	2.000	*	*
OVERIGE	1.243	2.000	*	*
TOTAAL	4.078	150.000	21.000	85

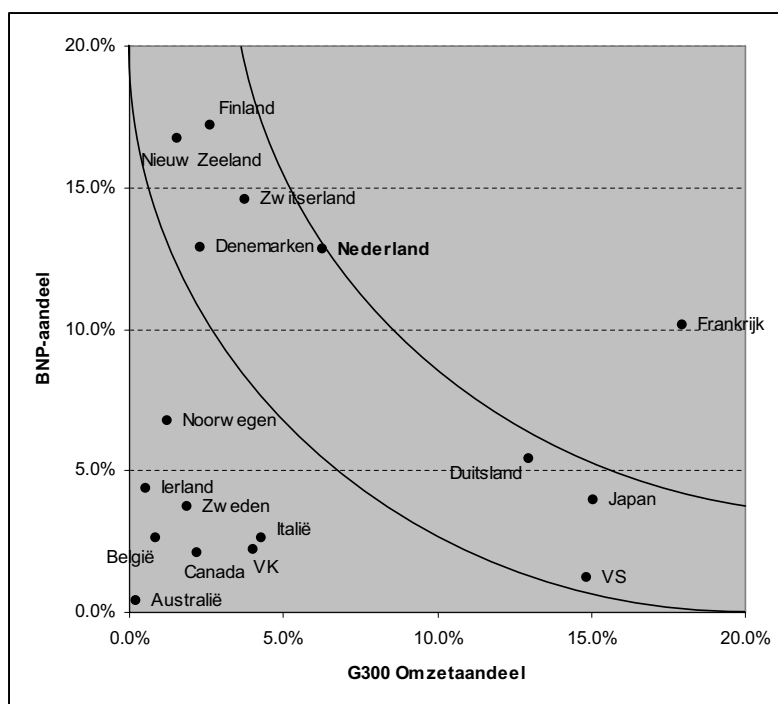
Bronnen

Aantal: bewerking (!) op basis van Handelsregister Kamer van Koophandel; Andere kolommen: schattingen o.b.v. jaarverslagen en websites NL top-100 coöperaties; Land- en tuinbouw: NCR top-30 (incl. VION); Banken: behalve aantal alleen cijfers Rabobank

* Geen data beschikbaar

zijn 20 Nederlandse ondernemingen opgenomen (excl. VION). Samen vertegenwoordigen ze een omzetaandeel van 6,3% van de Global 300, waarmee Nederland (23e economie in 2005) als vierde eindigt volgend op een aantal van 's werelds grootste economieën: Frankrijk (18% van totaal, 7e hoogste BNP), Japan en de VS (beiden 15%, resp. 3e en 1e) en Duitsland (13%, 5e). Afgezet naar BNP-aandeel van de in de ranglijst opgenomen ondernemingen eindigt Nederland met 12,84% als vijfde, volgend op een aantal kleinere economieën Finland (BNP-aandeel 17,2%, 48e), Nieuw-Zeeland (16,8%, 57e), Zwitserland (14,6%, 35e) en nipt achter Denemarken (12,88%, 43e). Beide dimensies combinerend (zie grafiek) kun je stellen dat Nederland na Frankrijk het meest coöperatieve land ter wereld is.

Grafiek: Coöperatielanden naar rato van Global 300 coöperaties in het BNP en omzettotaal (2005)

AFVALLERS

Wat overigens niet wil zeggen dat het ‘succes’ van coöperaties in Nederland een gegeven is. Ook Nederland kent ‘zwarte bladzijden’ met grote ondernemingen die hun coöperatieve ondernemingsmodel kwijt raakten: de apothekerscoöperatie OPG die in 1992 naar de beurs ging en na verwatering van het coöperatief eigendom tot onder de 25% in 2000 converteerde tot NV; de non-food retail servicecoöperatie Euretco die in 2003 haar leden liet uitkopen en BV werd; de drogistencoöperatie DA die in 2007 na financiële ledenverliezen in handen kwam van private equity fonds Aletra Capital; aardappelcoöperatie De ZPC die ten tijde van de fusie met Hettema in 1996 converteerde in een BV maar nu als HZPC BV nog wel via een aandeelhoudersvereniging in telers-eigendom is; de teloorgang van Coöperatie Dumeco en de overname door VION NV in 2003, uiteindelijk eigendom van de Vereniging ZLTO; en de Koninklijke Cebeco Groep die na verliezen in 2002 inmiddels bijna gedecimeerd is en als coöperatie wordt afgebouwd.

AANWAS

Maar naast de afvallers is er ook aanwas. NICE is onlangs een project gestart met de Rabobank en de Kamer van Koophandel om dit beter in beeld te brengen. Blijkens het Handelsregister van de KvK hebben zo’n 2.500 coöperaties, d.w.z. meer dan de helft van het totaal aantal actueel bestaande coöperaties, een oprichtingsdatum van na 1997. Daar zitten overigens ook fusies, verhuizingen e.d. bij. Sectoren die sterk bijdragen aan de aanwas zijn professionele dienstverlening (15%), zorg (10,5%), agrifood (8,2%), huisvesting (7,9%) en handel (7,5%). Opmerkelijk is echter dat met 24% de financiële sector (excl. de Rabofusies en verzekeraars) voor de meeste aanwas zorgt! Een bijzonder welkom overigens aan pensioenverzekeraar PGGM, formeel coöperatief sinds juli 2007.

Ging het in de jaren tot 2004 om totaalaantallen van 150-250, de afgelopen drie jaar zien we een spectaculaire stijging tot 700 nieuwe coöperaties in 2007. De financiële sector nam precies de helft van de aanwas in dat jaar voor zijn rekening. Het betreft een groot aantal collectieve investeringsfondsen met veelal Engelse namen die in een gunstig Nederlands coöperatief (of is het fiscaal?) klimaat wortelen. Bekende namen als die van zakenbanken Goldman Sachs, Bear Stearns (inmiddels JP Morgan!) en ING Real Estate mogen we nu tot de coöperatieve sector rekenen, maar ook tal van obscure partijen. Illustratief wellicht is dat achter tien hoofdstedelijke telefoonnummers in totaal zo’n 330 financiële coöperaties schuil gaan, waarvan bijna tweederde in 2007 werd opgericht. Overigens staat ook de sinds medio maart door de kredietcrisis getroffen ‘Nederlandse’ hypotheekverstrekker GMAC sinds 2006 als coöperatief te boek. Mogelijk een signaal dat aan de hausse een einde komt.

Tot slot wordt opgemerkt dat sinds 2004 ook mondiale spelers als KMPG, Volvo, BMW, Cadbury Schweppes, McDonalds, Bunge en het Nieuw-Zeelandse Fonterra inmiddels het coöperatief ondernemingsmodel in Nederland omarmd hebben. Waar een klein land groot in kan zijn... ■

Voetnoot

- 1 Dr.ir. Onno F. van Bekkum is senior onderzoeker bij Nyenrode (NICE); www.nyenrode.nl/nice
- 2 Het BNP is niet de optelsom van omzetten, maar van toegevoegde waarde. Als de vnl. agrarische ledenbedrijven van coöperaties echter ook als ‘coöperatief’ worden aangemerkt, dan hebben we een fors deel van het verschil wel te pakken. Een aantal coöperaties consolideert bovendien buitenlandse omzet, waarvoor nog gecorrigeerd zou moeten worden. De 16% ‘als percentage van’ het BNP zou daarom een overschatting zijn.